

MILVOJ SOLAR
TEORETIČAR KNJIŽEVNOSTI, AKADEMIK

PROBLEM HRVATA?

Višak buntovništva i manjak osjećaja za kontinuitet

Hrvati imaju razvijenu kulturu, nisu nekulturan narod. Problem je što tek kratko vrijeme imaju državu. **Razgovarao Dobroslav Silobrčić • Snimila Neja Markičević/Cropix**

Akademik Milivoj Solar najznačajniji je hrvatski teoretičar književnosti. Sada je profesor emeritus na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. I dalje radi. Sad samo na doktoratima svojih studenata. Odgojio je generacije vrsnih stručnjaka i napisao mnoštvo vrlo korisnih i jasnih knjiga, mahom udžbenika, o teoriji i filozofiji književnosti. Nepochinjivo je obogatio znanost o književnosti. Povijest književnosti, Leksikon, Rječnik... svesuto neophodna stiva u hrvatskom školovanju studenata Komparativne književnosti u Hrvatskoj. ■ ■ ■

● **Kao profesor na fakultetu bili ste strah i trepet?**

- Ma kakvi. Dobro sam se slagao sa studentima. Nisam baš sve pustio da prođu... na ispitima. Morali su znati. Imao sam dobre studente. Rado su me slušali. Sad sam profesor emeritus pa vam mogu svašta ispričati: Kad smo imali seminar studenti su često ostajali duže nego što je trebalo. Na seminarima smo i pušili. Ja pušim i danas...

● **Vidim...**

- Studenti su znali da ću im ja predavati dok ne popušim sve cigarete u kutiji. I tako, ja šećem među njima, predajem, govorim, razgovaram. Popušio sam sve cigarete... kraj seminara je. No, vratim se mom stolu i vidim na njemu novu kutiju cigareta... Dugo smo, potom, ostali... sve dok je bilo cigareta...

● **To je veliki kompliment... 'Podmetnuli' su vam cigarete...**

- Ma, bio sam ja i strog. Ali volili su me, i ja njih.

● **Vaši bivši studenti, koji su diplomirali, danas su pisci, teoretičari...? Predavali ste komparativnu književnost...**

- Dva moja studenta su akademici, dvije moje studentice su sada ministrice... Da ne govorim koliko ih je redovnih profesora, ne samo kod nas nego i u svijetu. Ima i pisaca, ali manje...

● **Zašto manje?**

- Ja sam predavao teoriju književnosti. Nisam ih učio kako pisati. Kreativno pisanje je druga priča... To je samo po sebi paradoks: ako je kreativno, kako ćete nekoga tome podučavati?

● **Kako nastaju veliki književnici? Talentom ili učenjem zanata?**

- Mislim da to nitko ne zna. Kantova 'teorija genija' veli da genij stvara isto kao i priroda. Genij ne zna što stvara i koje je to vrijednosti. Stvaralački rad se ne može opisati niti objasniti. Dakle, to je nešto što je, vjerojatno -

da to uspije učiniti, niti 'bestseller', ali - ne znaju. Čak se i izdavači znaju prevariti. Gospođu koja je napisala famoznog 'Harryja Pottera' su najprije odbili. Nisu htjeli uopće objaviti njeno djelo. Kasnije je prodala milijune knjiga... Ne zna se kako netko to uspije učiniti, niti zašto uspije. Ne zna niti autor. Genij nije svjestan kako radi. Mislim da je Kant u pravu. On je shvatio da tek rijetki ljudi mogu dobro pisati. Danas svi misle da mogu dobro pisati. Svi misle da su geniji, što je, naravno, loše.

● **Ima li u književnosti 'naivnih' književnika, kao što ima u likovnoj umjetnosti 'naivaca'?**
- Dobro pitanje. Ima ih, mislim. Toga osobito ima u poeziji. To je neko nadahnuće. Velik dio pjesnika napisao je najbolje stihove u ranoj mladosti. U vrijeme kad još nisu bili bogznakako obrazovani. To postoji i u glazbi: Mozart je dobar primjer. Mozart je izvrsno komponirao prije školovanja. Što se tiče pisanja romana tu ipak treba određeno obrazovanje i iskustvo. Najbolji romani su napisani u poznijim godinama autora. Tek je poneki izuzetak, načelno je, u književnosti, baš tako. Ali, da odgovorim na vaše pitanje: da, ima

Za roman je potrebno ono o čemu govori Kant: talent kojeg niste svjesni. Genij ne zna što stvara i koje je to vrijednosti. Možemo li govoriti o književnim 'naivcima'? Mislim da možemo. Toga osobito ima u poeziji. To je neko nadahnuće

'naivnih književnika'.

● **Jeste li vi osobno napisali koje književno djelo? Roman, priču?**

- Haahaa... Jesam u srednjoj školi. Počeo sam pisati stihove, pa i nekoliko novela sam napisao...

● **Gdje su?**

- Nema ih više. Shvatio sam da to nije 'moje'. Moje zanimanje je filozofija i teorija književnosti. To sam vrlo rano spoznao. Vrlo rano sam se okanio pisanja. Niti sada, pod stare dane, ne bih se usudio pisati roman.

● **Zašto ne? Znaite pravila igre, imate savršeno teoretsko znanje, pročitali ste tisuće knjiga...**

- Ne znam recept. A sve ovo što ste nabrojali nije dovoljno za dobar roman. Za to je potrebno ono o čemu je govorio Kant. Talent, kojega niste svjesni. Predlagali su mi da pišem romane. Za autobiografiju morate biti barem 'neznamkakvaosoba'...

● **Pa vi jeste posebna osoba. Naš ste najbolji i najjači teoretičar književnosti. Napisali ste više od dvadeset teoretskih knjiga, vaša 'Teorija književnosti' doživjela je 20 izdanja, pa 'Leksikon književnosti', 'Povijest svjetske književnosti', 'Rječnik književnog nazivlja'...**

- Sve je to dio mog profesorskog posla. Studenti moraju imati iz čega učiti. Ja sam profesor i želim i ostati profesor.

● **Koprivnica. Do kada ste živjeli u Koprivnici?**

- Do završetka srednje škole, gimnazije.

● **Tamo ste, dakle, pisali poeziju?**

- Da. Pjesmice. Rugalice... ● **A, ljubavne pjesme?**

- Nisam ih nikada pisao...

● **Čitao?**

- Naravno.

● **Što su radili tata i mama?**

- Otac je bio trgovac. Samostalni trgovac željezom. Za vrijeme rata mu je posao propao. Tvornice su prestale raditi ono što je on prodavao: plugove i takve stvari... Nakon rata, prije nacionalizacije je prodao prazan dućan državi pod uvjetom da on bude poslovođa. Tako je i bilo. Mama je bila kućanica. A i šivala je vrlo dobro pa je time ponešto zaradivala.

● **Kako je nastala vaša sklonost ili čak - ljubav prema književnosti?**

- Tko to zna? Ja sam volio čitati za razliku od mojih vršnjaka. Moj prvi susret s filozofijom je zanimljiv: imao sam 14 godina, počeo sam čitati Schopenhauera. Počelo je, zapravo, od Karla Maya, pa sam poslije napredovao. Karl May mi je postao dosadan pa sam prešao na Zane Greya.

Uskoro sam došao do Dostojevskog. U Koprivnici je tada, dok sam bio u gimnaziji, Vinko Vušicki objavio dio Schopenhauerova opusa. Kad sam, još kao srednjoškolac prvi put došao do Krleža, odmah me je pitao: poznaš ti Vinka Vošickog? Krleža je s njim surađivao. No, dakle, dojmio me se Schopenhauer.

To je bila knjiga koja mi se jako dopala, a nisam razumio sve što je u njoj pisalo. To me naprosto obuzelo. Moja ljubav prema filozofiji se tada rodila. Ja sam namjeravao studirati biologiju. Time sam se bavio u Koprivnici. Volio sam životinje. Susret sa Schopenhauerom je bio bitan za mene. Došlo je do preokreta. Počelo me intrigirati kako netko može pisati knjige koje ja teško razumijem? Uskoro sam počeo razumjevat...

... Bio sam odličan dak, čak sam jedan razred preskočio... Otac me pitao što ćeš studirati? Ja sam rekao: filozofiju. Tata me pitao: šta ti je to? Tada se smatralo da treba studirati medicinu ili elektrotehniku. To su bila zanimanja, tada iza rata, za koja se znalo da mogu pružiti pristojan, dobar život. Filozofija? Nije baš bila na cijeni... Tata mi je kazao: dobro, ja ću te izdržavati pet godina na studiju, ne više od toga...

● **Razuman otac...**

- Da. Uz to mi je rekao:

molim te, nemoj se baviti politikom. Otišao sam na Filozofiju, a drugi predmet mi je bila Jugoslavistika. Tada još nije postojao studij Komparativne književnosti.

● **Prezime Solar...**

- ... je došlo od soli. To zapravo nije Solar nego Solár. To je trgovac solju. To prezime i danas postoji na putu kojim je išla sol: u Rijeci ima Solara, u Delnicama, u Karlovcu, čak u Kaposvaru i u Budimpešti. Ime je došlo od zanimanja. Tako da većina svih tih Solara nije u rodbinskim vezama. Dakle nije došlo prezime od sunca, nego od naše domaće soli. Jedna novinarka na crnogorskoj televiziji mi je jedanput, uživo rekla: 'Profesore Solar, vi ste sunce koje je obasjalo našu teoriju književnosti', a ja sam joj rekao: 'Nisam sunce, ja sam - sol. Nisam obasjao teoriju književnosti, tek sam ju malo posolio.'

● **Je li Krleža naš najbolji i najveći pisac?**

- Čujte Silobrčiću, teško je o tome govoriti. Mislim da u književnosti ne možete govoriti o tome tko je najbolji. Kako to izmjeriti? Danas se rado, u medijima, želi doznati tko je najbolji pisac, najbolji film, najbolji roman, najbolje djelo... To je krivo. To je kult sporta. U sportu možete ustanoviti tko je najbolji. U književnosti i umjetnosti teško je reći tko je najbolji. Ja mislim da je Krleža veliki pisac. Najbolji? Ne znam. Ja nisam bio veliki 'krležijanac'.

● **Redovni ste član HAZU. Koliko je akademika na Filozofskom fakultetu?**

- Više od deset. Iz odjela Komparativne književnosti ima nas pet.

● **Najčitanija knjiga na svijetu je Biblija. Da li je Biblija povijesno, književno ili religijsko djelo?**

- I jedno i drugo i treće. Biblija je u prvom redu Objava, za one koji vjeruju. Biblija je kompendij starozidovske književnosti. Biblija jest povijesno djelo. Biblija je sačuvala i staro iskustvo usmene književnosti. Ja sam davno studentima rekao da mi ne dolaze na seminar ako nisu čitali nešto iz Biblije i ako ne znaju nešto od grčke mitologije. To su temelji. Sjećam se jednom, kad sam mladim studentima predavao pregled povijesti književnosti, sada naime držim samo doktorski studij, dakle rekao sam im da pročitaju iz Biblije Joba. Nisu niti znali tko je Job. No, pročitali su Joba, ali ga nisu razumjeli. Moram reći da me to začudilo. Iz antičke književnosti sam im rekao da pročitaju Kralja Edipa, iz postmodernizma Majstora i Margaritu. Onda sam ih pitao što vam se od toga najviše sviđalo? Job - ništa. Bulgakov im se dopao. Kafka, na primjer, ne. Voltaireov Candide im se dopao.

● **Vi ste napisali da postoji 'laka' i 'teška' književnost? Knjigu s tim naslovom ste napisali...**

- To je, naravno, uvjetno rečeno. Nije laka književnost sve ono što se prodaje na kioscima. I moj 'Književni leksikon' se prodavao na kioscima. Problem je ustanoviti što je laka, a što je teška književnost. Ta podjela je više stajalište čitalačke publike negoli same književnosti. Postoji 'industrija' trivijalne književnosti. To su najčešće krimići ili znanstvena fantastika. Ali, i u tim žanrovima ima dobrih djela, zaista ima. Nije sve to, kako se prije to zvalo - šund. Također, u ozbiljnoj ili teškoj književnosti ima djela koja su lošija od

onih koja se pojavljuju u 'trivijalnoj' književnosti. Ja nisam sklon apologiji zabavne, lake književnosti, ali niti je ne podcjenjujem... Ima funkciju, čita se... Jedna od mojih novijih teza je da se u postmodernizmu događa pokušaj spajanja jednog i drugog: lake i teške književnosti. Imate kod Itala Calvina jednu sjajnu priču: dva su pisca, jedan piše laku, drugi tešku književnost. Obojica gledaju jednu curu koja se sunča i svakom bi bilo drago da ona čita baš njegov roman. Usput, oni jedan drugome zavide na stilu i načinu pisanja. Oba bi htjeli privući pažnju lijepe djevojke. Dva pisca se dogovore i predlože ljepotici da napišu, svaki od njih, roman za nju. Poanta je u tome, da kad su joj donijeli svoje romane, ona ih je oba pročitala i rekla im je: pa kakav je to skandal, napisali ste mi isti roman... Sjajno, ne? Onaj koji piše teške romane želio se približiti lakoj književnosti, a drugi koji piše lake romane htio se približiti teškoj književnosti. Tako su napisali neku sredinu... Ta sredina vam je zapravo: postmodernizam.

● **Koji je naslov te Calvinove knjige?**

- 'Ako jedne zimske noći neki putnik'.

● **Što je, zapravo, filozofija književnosti?**

- Ja sam 'kriv' da se to tako zove. Ja sam uveo taj termin u hrvatsku znanost o književnosti. U Njemačkoj se

i nema polemike među njima. Otišlo se u epistemološku problematiku: više se uopće i ne pita - kako pristupiti književnosti. Da li kroz sociologiju, kroz formu, ili nešto drugo... No, postavlja se pitanje što je smisao bavljenja književnošću, a to je filozofsko pitanje. Moja knjiga o lošem ukusu je o tome.

● **Da li književna djela istinito odražavaju vrijeme u kojem su nastala?**

- I da i ne. Bilo bi iluzorno misliti da mi danas razumijemo što su stari Grci vidjeli u svojim tragedijama. A, s druge strane, i nama se dopadaju te grčke tragedije. Dakle, književnost pripada svom vremenu, ali i nadolazećim vremenima. Zašto je kod nas baš roman najznačajnija forma? Književnost ima tu dimenziju da nadilazi svoje vrijeme. Očito, moguće je razumjeti i ono što je u književnosti 'nadvremensko'. Da li su to sveopće vrijednosti? Aksiologija je smatrala da u književnosti možete pronaći estetske i književne vrijednosti koje su vječne.

● **To bi moglo biti točno...**

- Pojedine epohe otkrivaju neke od tih vrijednosti, a one zapravo sve vječno postoje. Možda se ne može govoriti o vječnim temama, ali se može govoriti da neka vrhunska djela - imaju vremensku dimenziju.

● **Sad smo u filozofiji...**

- Da. Dugo se vodila rasprava o tome je li knjiže-

- Tako je. Prosječan čitač nema ukusa. Danas se, međutim, pričinja da su svi postali geniji. Čita se i danas, ali čitanje knjiga postaje tek hobi. Ima različitih mjerila za ocjenu, ali ta mjerila se mijenjaju. Pitanje: Što se događa s ukusom?, je jedno od bitnih pitanja našeg vremena. Time bi se morala pozabaviti teorija. A, opet, onaj koji ima ukusa će, i bez teorije, prepoznati koje je književno djelo dobro, a koje nije. Descartes je rekao da svi imaju zdrav razum jer se nitko ne tuži da ga nema, ili da ga ima premalo ili previše... A Kant je mislio: svi imaju ukusa i da će se jedinstveni ukus razviti s vremenom i s razvojem čovječanstva. A to se, međutim, nije dogodilo. A zašto se to nije dogodilo, to je pitanje koje treba postaviti.

● **Mi smo kulturni narod?**

- Čujte, nismo mi uopće nekulturni narod. Dapače, mi imamo izuzetne pojedince. Imamo dobre romane. Naša književnost u 19. stoljeću nije bila ispod razine svjetske književnosti. I u drugim granama kulture smo vrlo dobri. Mi imamo druge probleme. Dugo nismo imali državu. Ali, kulturu smo uvijek imali. Politikom se kod nas, ranije, pametni ljudi nisu htjeli baviti... Trebalo bi da oni, koji se bave politikom, budu sve obrazovaniji. Znate što je problem, mi imamo malo previše buntovnog duha. Mi nemamo smisao za kontinuitet.

Arbitar za književnost ne može biti prosječan čitatelj. Ali onaj tko ima ukusa, i bez teorije će prepoznati vrijednost književnog djela

rodila ideja o jedinstvenoj znanosti o književnosti koja bi obuhvatila i teoriju i povijest i književnu kritiku. Sve se to ujedinjuje na znanstvenim temeljima. Postoje različite teorije književnosti i osjetio sam potrebu da se sve te teorije ujedine u jednu 'teoriju teorije'. To sam nazvao Filozofijom književnosti. To je to, razumijete?

● **Razumijem. To ima logike, ima smisla.**

- Točno, ima smisla. Mislio sam da bi se na taj način moglo pronaći nešto što je ipak zajedničko u svim tim različitim teorijama. Pokušao sam kritizirati različita stajališta s jednog metafizičkog stajališta, i analizirati da li su te različite početne teze opravdane ili nisu. To sam nazvao: Filozofija književnosti. Termin nije samo moj. Postoji u Poljskoj i u Njemačkoj. No knjige s tim naslovom, Filozofija književnosti, postoje, ali su rijetke. To bi moglo uvesti reda i biti iznad tih pojedinačnih 'svada'. To baš i nije 'prošlo'. Književne teorije su se razvile u raznim smjerovima tako da čak više

vnost ustvari - ideologija. Ja mislim da književnost ima i nadideološku dimenziju, a blizu je tome da bude i nadvremenska. Kako ćete inače shvatiti da je i danas 'Pjesma nad pjesmama' iz Biblije još uvijek sjajna?

● **Je li pravi i dobar ocjenjivač neke knjige prosječni čitatelj, ili je to tek samo kritičar koji je osposobljen većim znanjima?**

- Haahaa... Tko je arbitar? Mislim da ga danas nema. To ne može biti prosječni čitatelj... U glazbi, ne možete reći da je simfonija isto što je i jedna pjesmica ili popevka. Slično je i u književnosti. Kant je već mislio da obrazovan čovjek ima sposobnost ukusa što mu omogućuje da, bez teorije, razumije što je dobro, a što nije dobro u umjetnosti. Pitanje je ukusa. Moja predavanja o lošem ukusu govore da nema uopće nikakvog ukusa i da je moda zamijenila ukus. Moja. Danas vam se sviđa ovaj hit, sutra vam se sviđa onaj drugi hit. Dakle, arbitar bi morao biti - razvijen ukus, kojeg bi svi morali imati.

● **Ali, nemaju ga...**

Mi bismo sve iznova počeli...

● **Imamo i nepismenih...**

- Sve manje. Nakon II. svjetskog rata bilo je 30 posto nepismenih. Danas ih je tek nešto između 5 i 10 posto... mislim...

● **Nemamo 'zicflajša'... ne učimo dovoljno.**

- To je točno. Čak i studenti književnosti ne čitaju i ne uče dovoljno. Pročitaju sadržaje romana na internetu pa odu na ispit... Bili su neki testovi kod nas, kolege su mi pričali: bilo je pitanje o 'Zločinu i kazni'. Jedan student je napisao: o tom zločinu i kazni su pisali Dostojevski i Solar u svojoj Teoriji književnosti.

● **To je kompliment vama, recimo...**

- Da, ali to je - strava. Student je stavio u isti rang Dostojevskog i Solara. Tu se ne poštuju razine. To je zgodno o meni, ali... izvan pameti.

● **Što radite kad ne pišete stručna djela o teoriji književnosti, kad ne procjenjujete da li netko može postati doktor znanosti?**

- Čitam, pušim, jedem. Vidite kakav trbuščić sam dobio...